

**Nicolai Cavssini Trecensis, E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana Libri XVI**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1634

2. Elocutionis diuisio: & eius prima pars Elegantia.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70090](#)

ram gerunt etiam sapientes, sic & in graui oratione culturam elocutionis esse volo; sed etiam grandem, & cum maiestate decoram. Duo tantum reprehendo, primum, quod isti putidius à plerisque, magno ceterorum eloquentiae ornamentorum dispensio, carentur: Deinde, quod ad sacras conciones, & serias orationes, in quibus pugnare oportet, non ludere, iuuenilis traducantur.

Quint. l. 9. Caudum est omnino, ne oratio, que ferridebet, ac fluere, dimetidis pedibus, ac perpendis syllabis confundescat. Nam id cum miseri, tum in minimis occupati est. Neque enim, qui se totum in hac cura consumperit, potioribus vacabit, si quidem relictorum pondere, ac nitore contempno, tessellulas (ut ait Lucilius) struet, & vermiculat inter se lexes committer. Quamobrem, & cum de hac tota re scriptum sit a nonnullis, etiam abundantius, quam oratoria grauitas postulet; quæ leuiora sunt, omittat, aut certè perstrin gam. Quæ vero melioris nota fuerint, a veteribus presentim animaduersa, non pra teribo.

Elocutionis diuiso, & eius prima pars:

Elegantia:

C A P V T I . I .

*Cic. 3 de
Orat.* Elocutionis omnium clarissima diuisio est, quæ traditur a Cicerone quarto ad Herennium, in *Elegantiam, Compunctionem, & Dignitatem* Elegantia est, quæ facit, ut rnumquodque pure, & aperte dici videatur. Hec distribuitur in Latinitatem, & Explanacionem. Latinitas sermonem purum conservat. Duos Grammaticorum scopulos, foliosum, & barbarissimum declinat, & honestam in omnibus conjectatur orationis munditudinem. Primum igitur, ut latine loquamur, videndum est, sed & verba afferamus ea, quæ ne mo iure reprehenderit, & ea sic calibus, & temporibus, & genere, & numero conseruemus, ut ne quid perturbatum, ac discrepans, aut prosterum sit. Hæc ex Grammaticorum pertinet officina, in qua procedenda sunt accuratius puerorum ingenia; ne cruda adhuc studia in grauiores scientias prope lant, & congrui sermonis imperiti praebant se deridendo. Diuus Basilius legatum sibi a Valente Rhetorem, Demosthenem.

*Domi. l.
Valent.
Legatu.*

nomine, haud satis *A quo Devitæ in Grammaticos errores impingentem, castigauit urbano dicto: Δικαίωτος Ρωμαιος*.

Quo vero iisu exceptum est apud Athenienses DATIS Melos: qui, ut vir Parfa, & miles, minus ad Atticas factus elegatias, Graecæ loqui conatus, dixit *Η ουα την γραμμην*. Erat hoc hospiti, & duci militia condonandum. Sed minus tolerandi sunt, qui cum ipsis vitijs laborent, profitentur tamen elegantias, & in alios, si quid forte titubarint, sunt impensè dicaces. Nec infacere lusit Ausonius in eiusmodi farina Rhetorem, qui scriperat *Et tua voce Reminisco.*

Reminisco Rufus dixit in versu suo.

Cor ergo versus, inquit Rufus non habet.

Haud dissimilis quipiam legatus, qui ad Alexandrum Tertium missus, contra S. Thomam Cantuariumensem Archiepiscopum, sparsurus querimonias; illud identidem in oratione visparuit, *oportuebat. Ex quo grauissimo corum rūsum propinuat non mediocrem.*

[Pater suauit & Domine, interest beatitudinis vestrae, quid perperam aetum est in perniciem vaueritatis, ad pacis, & debitæ concordia statum citius reuocare, ne nimis huiusmodi immoderata presumptio multorum stragem, & Catholicæ Ecclesie scissaram posuit procreare. Id parum attendit Dominus Cantuariensis, dum relicto maturiori consilio, se solum consuluit, ut sic sibi, & suis, Regi, & regno, populo, & clero grauiores labores procrearet, & angustias: & certè virum tantæ auctoritatis non decuit, nec oportuit, nec aliquando oportuebat.] Addit, qui scripti historiam: Ita grammaticabat Hilarius Cicestrensis, dicens *oportuebat, in superiis si saperent, non oportuebat sibi in actuali præbuisse conseruum. Hic unus ex eorum prouerpens in vocem: Male, inquit, tandem venisti ad portum.*

*Said. in
vice
Δάσις
Arioph. in
pace.*

*Hilarius
Cisterensis
legatus
στολης
Eius oratio.*

*Baren. ad!
Chri.
1164 See.
34-*

Altera pars elegantiae est explanatio, quæ reddit apertam, & dilucidam orationem. Ea comparatur duabus rebus, virtutis verbis, & propriis. Virtuta sunt ea, quæ versantur in sermone, & consuetudine quotidiana: Propria, quæ eius rei verba sunt, aut esse possunt, de quæ loquuntur. Hæc virtus elocutionis fundamentum est, quæ qui non fuerit imbutus, frustranitetur ad superiora. Quantus est evim error eorum, qui nihil proprijs verbis effertes, in omnibus translationum conlectantur delicias?

*Cic. 4. ad
Herenn.*

delicioris quod pectora faciunt, ut humilitatem verborum vident, ut illis, qui in Actio-
ne Iteris, in herba le folio nequicquam intelli-
Quint. l. 2o
gente, dicebat, nisi iridens hanc vanitatem
c. 8.
Doverbis
orat. orat. 3.
Vide Cio. 3.
de Orat.
scil. 150.
Cassius Seuerus, *prosternit* cum dicere velle
indicauerit. Solent hic in delectu verboium
Rhetores nonnulla tradere de factis, protra-
libus, torridis, gradiibus, vallis, quia pluribus
professi superiacaneum esse arbitror. Nam
puri, dilucidique sermonis ratio, in linguis
preferim antiquis, tota ex veterum scriptorum
imitatione, & magistro via dicendi,
perenda est: Ac demum bona verba habenda
sunt quibus locupletissimi quique dictio-
nibus, & magistris sunt, quibus nisi fueris
contentus, frustra sonantes literulas, &
yllabas auctorabere.

De Compositione, secunda parte elocutionis.

Eius definitio, officium, gratia.

CAPUT III.

Compositio est structura partium oratio-
nis (vt definit Halicarnassicus) *διογκατή*
ἀλληλα τὸν τὸν λόγου υποτελεῖ, *λόγοι καιροί εἰσι*
τοις λέξεσι χρήσιμοι. Eius officium est, ver-
ba inter se conneccere, vt ne quid aspernum,
aut vastum, ne quid obscuratum, negligenter-
us, ne quid expreſſum putidius. Deinde singula
la inter se concilia colis distinguere, mox etiam
numero periodorum ambitu vincere.
Compositio
nisi artifices
comparan
tur, um
Phrygibus.
Eius vis moderata, maxime vero in exora-
tionibus plurimum obtinet suavitatis, & vt
ait citatus auctor, *φέρετε τοὺς λόγους περι-*
τίθετε. Atque, vt artifices, qui versicolore orna-
rata vestimenta distinguunt (Graci *τοιχία*,
Latini Phrygones, & plumarios appellant)
plurimum rei vestiarum decoris addiderunt:
Sic, qui eleganti verborum textura conficiunt
orationem, exornantum illud genus, quod
totum pené in delectatione situm est, magna
voluptate profuderunt. Verba quantumvis
lecta sint, & nobilia, plurimum suavitatis,
& ornamentorum amittunt, nisi aliqua
structure ratio, & concinnitas accedat.
Res enim perinde se habet, atque in men-
tis scelibus, quantumvis illi generosius fu-

rint, emarcescunt, nisi orationis perspi-
cuitate copia, felicitate promantur: sic lepori
ille verborum, sine struendo lenocinio deflo-
recit.

Hoc Dionysius Homericorum versuum ex-
emplu declarat, qui cum verbis constant hu-
milibus, tamen ex iuncturæ concinnitate
plurimum iucunditatis hauserunt, sunt am-
tem illi:

Tu δι' ἀδρῆ τελεσίης Οδυσσεύς καὶ Διός
Ὥρος,

Ἐγένοτο δέ τοι ἀμ' ἡτοί κειμένου
πόροι,
Ἐπωεμέναν τε νομίας ἀμ' ὁρομένουσιν
σύνοισι.

Τηλέμαχον ἐπεισοδον κύνες ὄλαχόμε-
ροι,

Οὐδὲ ὄλαχον προσίοντα, νόησε γὰρ Διός Ο-
δυσσεύς

Σάγκονας τε κύνας ὑπὸ δὲ κτύπος ἄλλο
ποδοῖς.

& cetera, quae, vt ait Ille, διὰ τὴν εὐρετή-
των, καὶ ταπεινοτάτων πομάρων πτημέλαις.
Sed totam ex iunctura gratiā mutuantur.
Hæc si latine reddantur, nō possunt suos nu-
meros retinere. Cū ijsdem cōparati possunt,
qua in Moreto in certi auctoris leguntur.

Membra levata, nō simili vili dorsi grabato,
Sillicitaque manus tenuiter ex forti inertes,
Vestigiaque f. cum lajus quem denique sen-
sit.

Parvulus ex quo remanebat sibi pente fumus.

Et cinis obdella celabat lumine pruna:

Admetus his pronam summissa fronte lucer-
nam,

Et produxit acutus humore carentes.

Excitat, & crebris languorem flatibus: ig-
nam.

Deinde.

Inde abit, affixisque mola, parvaque tabel-
la,

Quam fixam pary illas sernabit in usus.
Lumina fida locas. Gomino tunc vesse lacer-
tos

Liberat, & cinctus villoso tegmine capra
Peruerit cauda silices, gremiumque mola-
rum.

Admetus inde manus operi, partitus virram-
que:

Lana